

Lauras Bielinis

Kintanti
informacinės
visuomenės
komunikacija

(Komunikacinės
sanglaudos problema)

LIETUVOS NACIONALINĖ
MARTYNO MAŽVYDO
BIBLIOTEKA

Apsvarstyta ir rekomenduota leidybai
Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos
darbo grupės mokslinės veiklos klausimams spręsti
posėdyje 2025-10-31 (protokolo nr. 16).

Išleido Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos
Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras.
Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras yra struktūrinis
Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos padalinys,
savo leidybine veikla padedantis įgyvendinti bibliotekos misiją
būti Lietuvos žinių erdve, kuriančia vertę visuomenei.

Bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos integralios bibliotekų
informacinės sistemos (LIBIS) portale *ibiblioteka.lt*

© Lauras Bielinis, 2025

© Saulius Bajorinas, apipavidalinimas, 2025

© Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, 2025

ISBN 978-5-420-01894-1

Turinys

Įvadas) 7

1. Informacija ir informavimo procesų problema) 13
2. Komunikacija ir politika, Dominique'o Woltono požiūris) 23
3. Triukšmas, tyla ir perteklinė informacija) 41
4. Estetiniai informavimo aspektai) 53
5. Rizomatinis ir hierarchinis informacinių ir komunikacinių procesų suvokimas) 61
6. Komunikacinė vienatvė informaciniame „miške“) 71
7. Komunikacinės sanglaudos kontūrai) 79

Pabaiga) 85

Literatūros sąrašas) 87

The Changing Communication of an Information Society (The Problem of Communicational Cohesion).
Summary) 91

Asmenų rodyklė) 95

Įvadas

“Ce qui est finalement recherché dans la communication,
c’est l’amour”

DOMINIQUE WOLTON¹

Veikiausiai skaitytoją nustebins epigrafas apie komunikaciją tarsi meilę taip, kaip nustebino mano kolegą, komunikacijų specialistą. Kada šį D. Woltono teiginį ištariau vienoje iš diskusijų, jis net prunkštelėjo. Ši knyga ir bus skirta bandymui šią ištartą tezę ar teiginį pateisinti ir suteikti jam tinkamą vietą komunikacijos procesų suvokime. Tikiuosi, kad knygos turinys atves skaitytoją prie šio paradoksalaus apibendrinimo, iš esmės reiškiančio, jog metaforiškai kalbant apie meilę siekiama pabrėžti kokybiškai svaresnį komunikacijos suvokimą, kurį galima pavadinti komunikacine sanglauda. Pateikta D. Woltono frazė nėra atsitiktinė, ji retkarčiais vis atsikartoja ir kituose jo tekstuose. Pagaliau jis ją pavartoja išsamioje pokalbių su Popiežiumi Pranciškumi knygoje², išleistoje 2017 metais. Pažymėtina, kad komunikacijos sąvoka ir savo ištakose turėjo labai panašias konotacijas.

(7

Taigi, komunikacijos sąvoka į filosofinę apyvartą buvo įtraukta 1369 metais. Ją pateikė teologijos daktaras, filosofas, matematikas, astronomas Nicole’as Oresme’as, siūlydamas šiuo terminu įvardinti kitokią požiūrį į žmonių visuomenės būvį, duodantį

1 „Tai, ko galų gale siekiama komunikacijoje, yra meilė“. Wolton D. (2009). *McLuhan ne répond plus*. Paris: L’Aube, p. 59.

2 *Pape François. Rencontre avec Dominique Wolton. Politique et société* (2017). Paris: L’observatoire, p. 10, 24, 29.

pradžią naujo žmogaus atsiradimui³. Tačiau su laiku terminas įgijo daugiau praktinę formą ir tapo bendravimo bei keitimosi informacija sinonimu⁴. Tad regime kaip į vieną susiplakė kelios svarbios ir šiandien vis labiau didesnės precizikos reikalaujančios sąvokos. Kategoriškesnis jų atskyrimas ir patikslinimas, manau, šiuolaikinėje, visuotinai įvardijamoje „informacinės visuomenės“ situacijoje yra ištis aktualus.

- Bandymai kalbėti apie komunikacinius procesus yra komplikuoti dėl to, kad praktiškai visi apie tai turi kažkokį supratimą. Dažniausiai tai tik buitiniame lygmenyje egzistuojantis stereotipinis samprotavimas, tačiau jis yra tvirtai užfiksuotas ir, manyčiau, funkcionuoja kaip tvarus intelektualinis *memas*. Iš esmės, aiškinant komunikacinius procesus, tenka naudoti tradiciškai įprastas sąvokas, jau turinčias joms neatsiejamai priskirtas reikšmes, kai naujas tų reikšmių turinys, o jis neišvengiamas, sujaukia suvokimą. Suprantama ir tai, kad naujų, šiandieninei kintančiai
- 8) komunikacijos bei informacijos procesų terpei paaiškinti tinkamų sąvokų poreikis yra akivaizdus.

Vienas iš komunikacijos procesų tyrėjų, Ėrikas Neveu šiuolaikinėje informacinėje visuomenėje išskiria penkias komunikacijos funkcijas, susietas su komunikacinių galimybių įvairove, tai:

- keitimasis patirtimi ir ženklais;
- disponavimas informacija;
- komunikacija tarp ekonomikos sektoriaus atstovų, medijų verslo, leidybos ir pan. erdvė;

3 Informacijos terminas susiformavo keliais suvokimo etapais. Jeanas-Chrétienas D. Ecambo pateikė kruopščią termino raidos analizę: nuo *formas* į *formaciją*, toliau į *enformaciją* ir iš jos į *informacijos* terminą. Žr.: knygoje *L'information et la Communication. Du chronique à l'uchronique* (2009). Paris: L'Harmattan, p. 30–42. Tuo tarpu etimologinė komunikacijos termino pradžia sietina su visuotinai naudotu ir tebenaudojamu terminu „commun“. Žr.: Ten pat, p. 44–50.

4 Plačiau apie komunikacijos sąvokos ištakas: Ambroggiani-Touiza Sara. *Le paradigme communicationnel: de Wiener à Habermas* // (2015) *Journées Doctorales SFSIC*. Lille: Edition Université De Lille.

- reprezentacijos scena;
- kalbos naudojimas⁵.

Ši klasifikacija savotiškai apibendrina daugelio samprotavimų apie komunikaciją išvadas ir brėžia savotišką brūkšnį ties esama riba, kur informacija ir komunikacija nėra atskiriamos ir traktuojamos kaip artimos ir daugeliu atvejų tapačios sąvokos. Čia mes regime, kad informacija yra kardinaliai susiejanti, tapatinanti mus faktinėje terpėje (informacijos gausoje) ir todėl tampa komunikaciškai aktualia. Bet tuo pačiu kamufliuojanti, natūraliai paslepianti komunikacinį esinį informacinių duomenų ir faktų sureikšminimu. Praktinė duomenų nauda, jų funkcinis aktualumas daro informavimą dominuojančiu šioje informacijos ir komunikacijos sankirtoje. Informacijos gausa virsta socialiniu *spamu*, trikdžiu, triukšmu, ardančiu komunikacinį informavimo pozityvumą.

Taigi, šioje studijoje siekiama parodyti, kaip dabar kinta komunikacijos sampratos supratimas ir iškyla poreikis išsiaiškinti ir patikslinti šios sampratos turinį, atitinkantį naujas ir dinamiškai besikeičiančias socialinio ryšio sąlygas nuolat kintant visuomenės technologinėms informavimo galimybėms bei keitimosi informacija kultūrai. Atkreipiamas dėmesys į tai, kad šiandien akcentuojamas tinklinis informacijos sklaidos bei komunikacinio ryšio būdas. Tai jau tampa tarsi savaime suprantamu ir visiems be abejonių suvokiamu teiginiu. Knygoje bus bandoma parodyti, kad tinklinis komunikavimo bei informavimo būdas nėra esminis ir, ko gero, yra pervertintas, todėl labiau reikšmingas kaip pereinamasis būvis iš vienos hierarchinės komunikavimo būsenos į kitą.

Ypač siekiama akcentuoti, kad šiuolaikinis komunikacijų tinklas, informavimo procesų intensyvumas bei galimybių komunuoti gausa kuria iliuziją, jog dalijimasis informacija yra esminis komunikacijos tikslas. Tai tampa savotiška socialumo,

(9

5 Žr.: Neveu É. (2011). *Une société de communication?* Paris: LGDJ, p. 7–9.

socialinio ryšio patvirtinimo procedūra. Tačiau, savo esme, tai tik technologinio determinizmo pasekmė. Kai įvaldytos technologijos laikomos komunikacijos pagrindu ar sąlyga, ir faktas, jog be technologinių galimybių komunikacija tarsi nėra pilnavertė. Taip mes įpuolame į nesusikalbėjimo situaciją. Dažnai teigiame, kad komunikuojame, nors iš tiesų dažniausiai tiesiog keičiamės informacija. Galime teigti, jog tai yra inžinerinio mąstymo dominavimo pasekmė, kai informacijos perdavimas, jo kokybės greitis yra esminiai, ir netgi turinio perdavimas tampa reikšmingas tik kaip techninė galimybė, o ne komunikacinis veiksmas. Kita vertus, tas vienas kito informavimas, keitimasis faktais bei žiniomis išties kuria bendrumo iliuziją. Taigi, informuodami vienas kitą mes manome, jog atrandame bendrumo ir bendradarbiavimo motyvą, ir dėl to darome išvadą apie informacijos pagrindu sutelkiamą visuomenę. Tame yra dalis tiesos, nes vie-ningą informaciją turinti visuomenė efektyviau bendradarbiauja, nors iš esmės, vien tik intensyvus informavimas neužpildo komunikacinio bendrumo turinio.

Tačiau komunikaciniai procesai daug subtilesni ir verčia rimčiau susimąstyti ties jais, patraukiant technologinius instrumentus bei modernias informavimo specifikas į antrą planą. Savo knygoje apie hibridinę komunikaciją⁶ jau nužymėjau tam tikrus naujų komunikacinių paradoksų kontūrus bei kitokias, kintančias komunikacijos būsenas visuotinai skaitmenizuotoje informacinėje terpėje. Lūžių, permainų metu, bet kokia sistema, politinė lygiai taip pat, siekia prisitaikyti prie naujų sąlygų ir formuoja įvairias hibridinio pobūdžio struktūras. Tai neišvengiamas pereinamojo laikotarpio, strateginio poslinkio ir kaitos požymis. Komunikaciniame lauke tai vyksta ypač intensyviai. Iš esmės šiandiena, tai laikotarpis, kurio metu eižėja nusistovėjusios komunikacinių, vadinasi ir socialinių, santykių hierarchijos ir intensyvėja naujų paieška ar bet kokių hierarchizuotų santykių atmetimas: politinių, kultūrinių, administracinių, ar dar kokių

6 Bielinis L. (2020). *Hibridinė komunikacija politikoje*. Kaunas: VDU leidykla.

nors kitokių. O su hierarchinių santykių kaita kinta ir komunikaciniai santykiai.

Paprastaiariant – jau nėra tokios komunikacinės tvarkos, kaip ji buvo suprantama tradiciškai, ji pakito, tapo kitokia, neįprasta ir neprimena to ankstesnio tvarkingo ir suprantamo naratyvo. Kalbėdami apie tvarką suvokiame jos egzistavimą kaip hierarchiškai organizuotą. Tada tvarkos poreikis suponuoja naujos, adekvačios esamoms technologinėms ir socialinėms sąlygoms, hierarchijos paiešką. Ir mums dažniausiai tvarka iš esmės yra suprantama kaip hierarchizuota struktūra, santykiai ar idėjos. Taigi, tuo remiantis apibendriname ir konstatuojame – komunikaciniai procesai sutvarkyti sociomorfiškai. Komunikacija yra viena iš esminių socialinio ryšio sąlygų, o Asmenybė tėra komunikacinių srautų susikirtimo ar sumezgimo vieta. T. y. socialinių ryšių mazgas, ir jo tvirtumas sąlygoja asmenybės saviidentifikacijos aiškumą. Hierarchijos ardymas reiškia ir socialinių santykių, t. y. komunikacinės tvarkos, ardymą. O tai sąlygoja ir identiteto praradimą, jo išbalansavimą, abejonę savimi ir aplinka. (11

Knygoje yra panaudoti keli autoriaus tekstai šia tema, anksčiau išspausdinti straipsnių pavidalu. Tai straipsnio medžiaga iš rinkinio „Politikos ir komunikacijos sankirtoje: tendencijos, diskursai, efektai“ (2022). Taip pat pranešimo, skaityto 2024 m. lapkričio 4 d. Martyno Mažvydo Bibliotekoje surengtame diskusiniame seminare „Hierarchinių santykių pokyčių perspektyvos“ (Socialinės, administracinės, kultūrinės, komunikacinės, politinės hierarchijos ir jų kaitos kryptys). Bei medžiaga, skelbta straipsnių rinkinyje „Artimas tolimas medijų pasaulis: virsmai, ribos ir būdai tai suprasti“ (2024). (Sudarytoja ir mokslinė redaktorė Auksė Balčytienė), VDU leidykla.